

Ambysje bioferskaat Wetterskip Fryslân





*voorplaat: nest van een meerkoet bij het hoofdkantoor van Wetterskip Fryslân.
foto: Harrie Bosma, 2021*

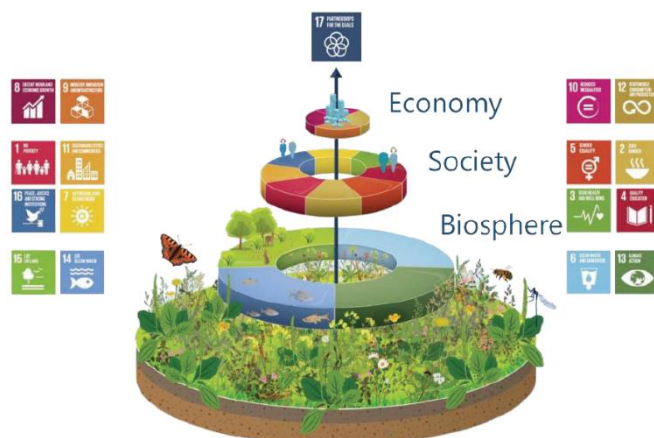
Doel

Wetterskip Fryslân wil een bijdrage leveren aan het beschermen en verbeteren van de biodiversiteit. In deze beleidsnotitie werken we uit waar we als waterschap voor staan ten aanzien van biodiversiteit. Welke ambitie streven we na, hoe gaan we aan de slag en wat mogen inwoners en gebiedspartners van ons verwachten?

Inleiding

Waterschappen werken al decennia aan schoon en ecologisch gezond water. Biodiversiteit als breed thema is een relatief nieuw onderwerp voor waterschappen. De biodiversiteit staat wereldwijd onder druk. Ook in ons beheergebied gaat het niet goed. De biodiversiteit in Fryslân is vorige eeuw ernstig teruggelopen, tot slechts een fractie van een rijk verleden. De situatie in Fryslân komt sterk overeen met de landelijke cijfers. De achteruitgang van zeldzame (Rode Lijst) soorten is in Fryslân zelfs groter dan landelijk. (bron: Alterra-rapport 2431).

Verlies van biodiversiteit gaat over de natuur. De gevolgen werken echter door in alle sectoren van de samenleving (bron: Agenda verbetering biodiversiteit Fryslân). We hebben ecosystemen nodig voor bouw materiaal, voor voedselproductie, brandstof, als grondstof voor kleding en medicijnen. Maar ook voor rust, ontspanning en gezondheid. Voor deze zogenaamde ecosystemediensten hebben we dus biodiversiteit nodig. Bovendien leidt wetenschappelijk onderzoek naar biodiversiteit regelmatig tot innovaties en meer welzijn.



Bron: Stockholm Resilience Center

Verbetering biodiversiteit

Landelijk en regionaal spelen er diverse initiatieven om verdere afname van biodiversiteit te stoppen en te werken aan verbetering. Op nationaal niveau is er het Deltaplan Biodiversiteitsherstel, waarbinnen diverse organisaties zich inzetten voor herstel. De Unie van Waterschappen heeft in 2020 een position paper opgesteld, waarin de koppeling tussen het werk van waterschappen en biodiversiteit is uitgewerkt. Op regionaal niveau heeft de provincie Fryslân, samen met meerdere organisaties, een agenda opgesteld om met elkaar focus aan te brengen en prioriteiten te bepalen voor verbetering van de biodiversiteit. Deze stukken geven samen richting aan wat en waar we als waterschap kunnen bijdragen aan verbetering van de biodiversiteit. Nu is het tijd om als Wetterskip Fryslân onze eigen ambitie te bepalen.

Waterschappen en biodiversiteit

Biodiversiteit gaat om het geheel aan soorten in een gebied: planten, dieren, schimmels, micro-organismen, et cetera. Al deze soorten zijn afhankelijk van hun omgeving om te kunnen voortbestaan. Water, bodem en lucht zijn de basis hiervoor en onlosmakelijk met elkaar verbonden. Wie water zegt, zegt waterschappen. Waterschappen hebben dus unieke touwtjes in handen om bij te dragen aan de

basis voor een goede biodiversiteit. Waterschappen beheren ook vaak grote oppervlakten op het land. Naast directe invloed op leven in en om het water, kunnen waterschappen ook daar bijdragen aan de biodiversiteit.

Ambitieniveaus

Onder het kopje 'doel' stelden we onszelf drie vragen: welke ambitie streven we na, hoe gaan we aan de slag en wat mogen inwoners en gebiedspartners van ons verwachten? We geven hier antwoord op door in deze notitie te beschrijven hoe we naar ons werk kijken in relatie tot biodiversiteit. We hanteren hierbij drie ambitieniveaus. Van hoog naar laag zijn dit:

- **Onderscheidend:** dit is het hoogste ambitieniveau. We hebben kennis, lopen voorop, we stimuleren anderen om mee te doen en dragen bij aan landelijke ontwikkelingen. Binnen dit ambitieniveau proberen we de natuur waar mogelijk te versterken. Deze ambitie is gekoppeld aan onze kerntaken schoon, voldoende en veilig. Dit ambitieniveau levert een goede bijdrage aan de verbetering van de biodiversiteit.
- **Plus:** we zetten een plus op de wettelijke taken en regels. We zijn hierin meewerkend en volgend, altijd vanuit onze kerntaken. We houden bij projecten en onderhoud bij voorbaat rekening met de biodiversiteit in het algemeen en compenseren negatieve impact. Op eigen terreinen zetten we ons in voor biodiversiteit. Dit ambitieniveau levert een gemiddelde bijdrage aan verbetering van de biodiversiteit.
- **Basis:** we beperken ons tot wat wetten en regels voorschrijven of hebben een beperkte ambitie op niet-wettelijke taken. Waar beschermde soorten voorkomen, werken we zorgvuldig. We proberen negatieve effecten op deze soorten en hun leefgebieden te voorkomen of te verminderen. Dit ambitieniveau levert geen of een beperkte bijdrage aan verbetering van de biodiversiteit, maar de biodiversiteit gaat ook niet verder achteruit.

In het volgende hoofdstuk worden de relaties tussen biodiversiteit en het werk van het waterschap uitgewerkt in vijf sporen. Per spoor geven we aan welke ambitie we eraan toekennen. Een hoog of hoger ambitieniveau zal kunnen leiden tot extra inzet van menskracht of extra benodigde middelen. In een later op te stellen uitvoeringsplan werken we uit hoe we de toegekende ambities willen realiseren. Zie hiervoor kopje 'vervolg' op pagina 5.

Onze inzet voor biodiversiteit

Omdat ons werk voornamelijk in de buitenruimte plaatsvindt, kennen we vele raakvlakken met natuur, ecologie en biodiversiteit. In dit hoofdstuk bundelen we al deze raakvlakken in vijf sporen. In het kort zijn dit:

- Spoor 1: biodiversiteit in en om het water
- Spoor 2: biodiversiteit op het land
- Spoor 3: biodiversiteit in projecten
- Spoor 4: biodiversiteit en bodem
- Spoor 5: educatie en communicatie over biodiversiteit.

Hieronder werken we deze sporen uit en geven per spoor aan wat onze ambitie is.

Spoor 1: Biodiversiteit in en om het water.

Vanuit onze kerntaak 'schoon' hoort de biodiversiteit in en om het water bij ons werk als waterbeheerder. Wij hebben veel invloed op de inrichting, gebruik en beheer van het water. Vrijwel alles wat er in en om het water gebeurt, heeft invloed op de waterkwaliteit en daarmee op de biodiversiteit.

Wij zien specifieke kansen om als waterschap een belangrijke bijdrage te leveren aan het op orde brengen van de basisvoorwaarden voor verbetering van de biodiversiteit. Wij kennen daarom het ambitieniveau *onderscheidend* aan dit spoor toe.

In de praktijk gaat het bijvoorbeeld om:

- We voeren de afgesproken KRW-maatregelen uit, uiterlijk in 2027. Het gaat onder andere om het verbeteren van het leefgebied voor watergebonden soorten, het beperken van emissies van stoffen naar het water, de aanleg van vistrappen.
- Extensief en natuurvriendelijk onderhoud van het watersysteem (water én oever) is ons uitgangspunt. Waar dat niet mogelijk is, kiezen we voor intensiever onderhoud.
- We vergroten het leefgebied voor vissen door, waar mogelijk en effectief, boezemlanden te herstellen, obstakels te verwijderen of passeerbaar te maken.
- We bieden ruimte aan derden die onderhoud in het watersysteem uitvoeren, dit extensiever en op natuurvriendelijke wijze te doen.
- We beschermen de waterkwaliteit met voorwaarden in vergunningen. We zien toe op de naleving van regels en treden als dat nodig is, handhavend op.
- We hebben kennis en ervaring in huis over aquatische ecologie en natuurvriendelijk onderhoud. We gebruiken deze kennis en ervaring in ons eigen beheergebied. Ook zetten we deze in voor landelijke onderzoeken en kennisontwikkelingstrajecten.
- We nemen maatregelen om verdringing van inheemse soorten door exoten te voorkomen.
- Als we problemen constateren in het watersysteem die de waterkwaliteit raken, gaan we op zoek naar de oorzaak. Deze proberen we weg te nemen, het effect te verminderen of de gevolgen te minimaliseren.
- Bij nieuwe ontwikkelingen in en om het water letten we scherp op de ecologische waterkwaliteit, om deze te beschermen.

Spoor 2: Biodiversiteit op het land.

Wij beheren vele kilometers dijken en kaden en bezitten en beheren diverse terreinen voor bijvoorbeeld rioolwaterzuiveringen (rwzi's) en gemalen. De manier waarop we deze (laten) onderhouden heeft effect op de biodiversiteit. We willen een bijdrage leveren aan verbetering van de biodiversiteit door extensiever en natuurvriendelijk beheer toe te passen. Dit mag niet ten koste gaan van de functie van het betreffende object en ook niet ten koste van de veiligheid van het werk (Arbo). Daarnaast mag het niet leiden tot een forse stijging van de kosten. We kiezen hier voor het ambitieniveau *plus*.

In de praktijk gaat het bijvoorbeeld om:

- We volgen landelijke ontwikkelingen met betrekking tot kruidenrijke waterkeringen en zoeken naar mogelijkheden om het toe te passen op onze keringen. Bij grote herstelprojecten of nieuwe aanleg nemen we kansen voor de verbetering van biodiversiteit mee. Bij bestaande keringen zal eventuele omvorming naar kruidenrijk (indien mogelijk) een proces van vele jaren zijn.

- Terreinen rondom gemalen, rwzi's en dergelijke onderhouden we zonder chemische bestrijdingsmiddelen. Gevarieerd en natuurvriendelijke onderhoud is uitgangspunt. Bij herinrichting of nieuwe aanleg, nemen we verbetering van de biodiversiteit mee.
- Nieuwe pachtcontracten gaan we bij voorkeur aan met pachters die aan natuurinclusief beheer of weidevogelbeheer doen. We gaan na of en hoe we in pachtcontracten regels kunnen stellen ter bevordering van de biodiversiteit. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het verminderen of verbieden van het gebruik van middelen die een negatieve invloed hebben op de biodiversiteit of het stellen van voorwaarden aan maaidata en -frequentie.
- We verhogen het kennisniveau van de eigen organisatie over natuurvriendelijk beheer.
- Bij aanschaf van nieuw onderhoudsmaterieel of inhuur van materieel, kiezen we waar mogelijk voor natuurvriendelijke oplossingen.
- Als we inzaaien, kiezen we voor meerjarige, gebiedseigen en genetisch natuurlijke soorten.

Spoor 3: Biodiversiteit in projecten.

Voor de uitvoering van onze taken hebben we jaarlijks meerdere projecten in de buitenruimte. Denk bijvoorbeeld aan een dijkverbetering of de bouw van een gemaal. Het verbeteren van de biodiversiteit mag niet strijdig zijn met de projectdoelstellingen zijn en ook niet leiden tot een sterke stijging van de kosten. We kiezen hier voor het ambitieniveau *plus*.

In de praktijk gaat het bijvoorbeeld om:

- We nemen aan het begin van projecten in de buitenruimte kansen om de biodiversiteit te verbeteren mee.
- Bij de voorbereiding van programma's of projecten van derden die het watersysteem of onze terreinen raken, denken we mee over kansen voor de biodiversiteit.
- We werken samen met andere beheerders van de openbare ruimte (gemeenten, provincie, Rijkswaterstaat) om de dooradering van het landschap met natte en droge ecologische zones goed op elkaar te laten aansluiten.
- We dragen bij aan visievorming en vergezichten van gerelateerde organisaties, indien we hierbij betrokken zijn vanuit onze kerntaken.

Spoor 4: Biodiversiteit en bodem.

Dit spoor gaat over de verbinding tussen bodem, biodiversiteit en waterbeheer. De kwaliteit van de bodem is voor meerdere aspecten van groot belang. Gezonde en goed functionerende ecosystemen leveren zogenaamde ecosysteemdiensten en dragen daarmee bij aan het werk van het waterschap. Denk aan waterberging in bodems, vasthouden van meststoffen in de bodem zodat deze niet uitspoelen. Daarnaast zijn er allerlei bodemprocessen die belangrijk zijn voor de productiecapaciteit voor de landbouw, maar zeker ook voor ondergrondse én bovengrondse biodiversiteit. Als waterschap hebben we door ons peilbeheer en de interactie met grondwater invloed op deze aspecten. Vanuit de rolverdeling tussen organisaties zien we de taak van het waterschap als faciliterend en stimulerend. We kiezen daarom voor ambitieniveau *plus*.

In de praktijk gaat het bijvoorbeeld om:

- We volgen landelijke (kennis-) ontwikkelingen op het vlak van duurzaam bodembeheer en transitie van de landbouw, daar waar het raakvlakken heeft met waterbeheer.
- Als er een koppeling is met waterbeheer, doen we actief mee in regionale samenwerkingsverbanden over duurzaam bodembeheer.

- We doen actief mee in regionale kennisontwikkelingstrajecten als 'Better Wetter'.
- Ten behoeve van weidevogels werken we, waar mogelijk, mee aan het verhogen en meer flexibel maken van peilen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan tijdige vergunningverlening.
- We hebben aandacht voor de relatie tussen het oppervlaktewater en grondwater en daarmee ook het voorkomen van verdroging. Dit pakken we samen met de provincie op.

Spoor 5: Educatie en communicatie over biodiversiteit.

Herstel van de biodiversiteit is een taak voor de gehele maatschappij. Communicatie kan een belangrijk middel zijn voor bewustwording en gedragsverandering. Dit wordt in de provinciale agenda verbetering biodiversiteit ook zo onderkend. Vanuit de rolverdeling tussen organisaties zien we wat betreft externe communicatie en educatie een beperkte taak voor het waterschap. Daarom kiezen we daar voor ambitieniveau *basis*. Interne communicatie en educatie zijn belangrijk voor het realiseren van de ambities uit deze notitie. We kiezen hier voor niveau *plus*.

In de praktijk gaat het bijvoorbeeld om:

- In onze reguliere communicatie nemen we biodiversiteit in en om het water mee.
- Waar mogelijk nemen we het bredere thema biodiversiteit mee in communicatieve uitingen als tentoonstellingen en lezingen.
- De Friese overheden werken samen aan het Fries Bestuursakkoord Water en Klimaat (FBWK). Biodiversiteit is één van de vier pijlers in de bijbehorende communicatie.
- Onze medewerkers hebben de benodigde kennis, bijvoorbeeld over natuurvriendelijk onderhoud.

Vervolg

De notitie is een eerste stap. We geven hiermee aan waar we voor staan, we geven richting aan waar we de komende jaren aan willen werken, waar we zelf initiatieven ontplooien en waar we meer volgend willen zijn. De volgende stap is het opstellen van een uitvoeringsplan. Daarin worden de sporen concreter uitgewerkt en wordt aangegeven hoe we invulling geven aan de ambities. Uitvoering doen we niet alleen, we werken samen met gebiedspartners. De samenwerkingsverbanden die vanuit de provinciale agenda verbetering biodiversiteit opgezet worden, zijn hierbij belangrijk. We starten met het opstellen van dit uitvoeringsplan in 2021.

Het operationeel maken van de keuzes en benodigde maatregelen zal deels plaats krijgen binnen bestaande werkprocessen van het waterschap. Het gaat daar niet om nieuwe taken en activiteiten, maar om ons werk op zo'n manier te doen, dat het een bijdrage levert aan de biodiversiteit. Voor sommige onderdelen van de ambitie gaat het wel om extra werk of ander werk. Dit zal dan leiden tot extra benodigde capaciteit of extra benodigde middelen. In het uitvoeringsplan zal een uitsplitsing gemaakt worden van zaken die we al doen, zaken die opgepakt kunnen worden in bestaande werkprocessen en nieuwe zaken. Hierbij wordt aangegeven waar extra financiële middelen of capaciteit nodig zijn. Op basis van dat overzicht kunnen er dan keuzes gemaakt worden. Het maken van keuzes zal beïnvloed worden door andere opgaven die het waterschap in een bepaalde periode wil realiseren. Dit leidt er toe dat in de extra opgaven voor biodiversiteit in zo'n periode meer of minder aandacht kunnen krijgen. De ambities blijven echter overeind staan.

Bronnen

- Agenda verbetering biodiversiteit Fryslân. Verbinden, versterken, verbeteren. Provincie Fryslân, 2021.
- Knecht B. de, G.W.W. Wamelink, M.H.C. van Adrichem, J. Clement, P. van Puijenbroek, L.B. Sparrius, C. van Swaay. 2013. Biodiversiteitsgraadmeters Fryslân; Status en trend van hoofd-natuurtypen en soorten. Wageningen, Alterra, Alterra-rapport 2431.
- Position paper Biodiversiteit: waterschappen aan de lat. Unie van Waterschappen, 2020.
- Website Stockholm Resilience Centre: <https://www.stockholmresilience.org/>